CONSIDERAŢII ETIMOLOGICE PRIVITOARE LA CUVÂNTUL *BALAUR*

VOICA RADU

Cuvinte-cheie: *etimologie, dragon, cuvinte autohtone, folclor, credinţe populare*

Simbol arhetipal de o mare persistenţă şi cu o arie largă de răspândire în miturile şi basmele lumii, cuvântul analizat este încărcat cu multiple semnificaţii şi având diferite forme. Cel mai adesea este întrupat de o fiinţă fantastică, posedă forma unui şarpe uriaş, cu unul sau mai multe capete, cu aripi şi gheare ascuţite, care varsă foc pe gură. În credinţele populare, balaurii se nasc din şerpi, care într-o zi de primăvară se adună la un loc şi îşi amestecă balele şi fac din ele o mărgea. Acela din şerpi care înghite mărgeaua se face ***balaur***. Legenda naşterii ***balaurilor*** îl va face pe Şăineanu să se întrebe: „Să derive oare ***balaur*** de la această operaţie genetică?”[1]. Ca personaj, balaurul se deosebeşte atât de şarpe, cât şi de zmeu; de şarpe, prin caracterul său malefic; de zmeu, prin reprezentarea sa zoomorfă, niciodată antropomorfă. Cu sens figurat, cuvântul înseamnă în limba română „om crud”, „ţigan”.

Derivate: *bălăuraş, bălăurel, balaurel bălăuroaică*, posibil formă scurtă, *bală*. Cuvântul românesc apare şi sub forma *bălăuaua.*

Etimologia acestui cuvânt a generat o întreagă literatură. Multiplele variante ale unui posibil etimon au fost intuite chiar de primii noştri filologi. După cum arată Hasdeu în *EMR,* Laurian şi Massim indică, sub forma unor întrebări, nişte posibile etimoane, dintre care unele aveau să fie cercetate şi în studii ulterioare de către

[1]L. Şăineanu, *Basmele românilor în comparaţiune cu legendele antice clasice*, Ed. Minerva, Bucureşti, p. 531.

BDD-A12949 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:33 UTC)

alţi cercetători. În general, dicţionarele sau studiile lingvistice nu indică o etimologie certă, ci o consideră necunoscută sau indică cuvinte înrudite (*DLR, DEX*), care la rândul lor au o etimologie incertă. Astfel, în DLR se arată că este înrudit „cu cuvinte obscure etimologic: alb. (*toscic)* ***bole*** mare", (*gegic*) ***buuroje*** de şarpe mare", *bular acvatic* şi cu sb. *blavor* („şarpe mare cu dinţi, care nu atacă oamenii"), *blavur, blaor, babor, glavor* („un fel de şopârlă fără picioare, lungă de aproape 1 m") *blavorak, blavoruša, blor, blorusă*"[2]. Din cauza numeroaselor cuvinte înrudite existente în sârbocroată, românescul ***balaur*** a fost considerat un împrumut din această limbă. A. I. Ionescu, în *Lingvistică şi mitologie,* combate soluţia etimologică oferită de Densusianu (pe care o oferă şi Cihac şi Tiktin), care consideră că ***balaur*** provine din scr. **blavur** prin epenteză vocalică, arătând că: „dat fiind aspectul fonetic al cuvântului (în sârbocroată el nu are „formă internă"), precum şi faptul că este mai frecvent pe teritoriul lingvistic dacoromân, considerăm că este vorba de un împrumut românesc şi nu invers"[3].

Majoritatea studiilor etimologice asupra acestui cuvânt tind să indice faptul că ***balaur*** este un cuvânt din substrat, de provenienţă indo-europeană. Existenţa în dialectul meglenoromân a unor cuvinte ca*:* ***bular*** „un fel de şarpe mare", (adj.) **bălăură** (despre prune) „mare": *prună bălăură,* precum şi a albanezului ***bularu*** „şarpe mare" sunt fapte lingvistice care pot susţine această ipoteză. Deşi cuvântul nu este întâlnit azi în aromână, există aici forma ***bularu*** „şarpe roşu", care poate fi pusă în relaţie cu dacoromânul ***balaur***. Gr. Brâncuş arată că arom. ***bular*** ar putea fi o formă târzie, evoluată din **bălaur**, cu labializarea lui ***-ă-*** neaccentuat sau prin asimilare la ***-u-*** următor. „Cât priveşte finala ***-ur***, mai arată Gr. Brâncuş, aceasta s-ar putea explica prin integrarea cuvântului la norma silabică generală din poziţie finală: ***-ur-*** > ***ru*****: bălaur > *bulaur > bularu** (ca sâmbure > sâmbru)."[4]

---

[2] *Tom I, Partea I,* p. 450.
[3] A. I. Ionescu, *Lingvistică şi mitologie,* Ed, Litera,Bucureşti, 1978, p. 136.
[4] Gr. Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române,* Ed. Minerva, Bucureşti, 1984, p. 32-34.

BDD-A12949 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:33 UTC)

Unii cercetători consideră cuvântul studiat o compunere lexicală. Barić este de părere că la originea unui albanez străvechi ***bāllaur**, etimon al rom**. *balaur*** şi al scr. ***blavor***, s-ar afla două cuvinte: ***bālla*** „wasser" şi varianta ***schlange*** „şarpe de apă, mocirlă", variantă parţial admisă şi de I. I. Russu. Acesta din urmă consideră că: „pentru etimologie n-au nicio valoare baze latine ca **belua, bellua +aurum ori aura, băl, labarum**" (variante oferite de Hasdeu, în *Etymologicum Magnum Romaniae*). „Singură etimologia lui Barić poate fi (pe jumătate) adevărată: finalul ***bol-, bal-***, nu are nimic a face cu noţiunea de „apă, mocirlă", ci mai curând cu **bhel-** „a se *umfla*, a fi *plin*", care a dat şi cuvinte pentru „tărie, mărime exagerată, animale mari, namile", ca *gr. φάλλη* „balenă", lat. *ballaena* împrumutat din vreo limbă balcanică, irl. *balc* „tare, puternic", v.isl. ***boli*** „taur" etc. Dacă e justă interpretarea lui ca „şarpe (ori lighioană) uriaşă", probabil ar fi un **bel[l]a-vor-**, în partea finală i-e. ***uer-** „ *a întoarce, răsuci, învârti"*[5].

Balaurii mai sunt denumiţi în popor prin termenii sinonimi sau cvasisinonimi ***(h)ală*** sau ***bală.***

ex. „***Balaurii***, care aici se mai numesc ***ale***, sunt crezuţi de popor a fi nişte duhuri rele, ce se fac pe cer în timpul ploii".[6].

„În alte părţi, unde ***balaurii*** se numesc ***ale***, cred că ***balaurii*** sunt duhuri rele. Locul unde se bat *alele* şi localitatea *alei* învinse sunt bântuite de grindină.".[7].

Termenul ***ală*** prezintă şi varianta cu aspiraţie ***hală***. Etimologia acestui cuvânt nu este certă. S-au emis două ipoteze: un împrumut din scr. **ala** şi **hala**, cu acelaşi sens, cum indică *DLR,* sau o formă redusă a pronumelui demonstrativ **alea.**

Prima ipoteză este susţinută şi de I. Evseev, care consideră că în cuvintele sârbocroate se poate identifica „rădăcina **al-,** existentă şi în alte limbi slave, unde se presupune a fi un împrumut din limbile

[5]I. I. Rusu, *Elemente autohtone în limba română,* Ed. Minerva Bucureşti*,* 1987, p. 132.

[6]A. Gorovei, *Credinţe şi superstiţii ale poporului român*, Academia Română, Bucureşti, 1915, p. 14.

[7]A. Olteanu, *Metamorfozele sacrului. Dicţionar de mitologie populară,* Ed. Paideia, Bucureşti, p. 42.

BDD-A12949 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:33 UTC)

turanice, unde denumeşte culoarea roşie, specifică demonilor htonieni cu atribute pirice”[8].

A doua ipoteză este susţinută de Al. Rosetti. Părerea sa este că ***hale***, „probabil **alea**, cu aspiraţie iniţială”, este pronumele demonstrativ folosit ca demnumire eufemistică pentru *iele*: „dacă sunteţi din *iele,* / Dacă sunteţi din ***hale***”. Aceeaşi ipoteză este susţinută şi de V. Bogrea, care consideră că *iele* este forma de plural a lui **(h)ală** „balaur”[9].

În aria lingvistică daco-română, cuvântul apare numai în câteva regiuni bine delimitate, şi anume: Banat, Oltenia, Ţara Haţegului, ceea ce ne îndeamnă să credem că este vorba de un împrumut din *scr.* **hala, ala**. Dată fiind existenţa cuvântului în Oltenia, nu a fost exclusă nici posibilitatea efectuării împrumutului din graiurile bulgare apusene.

Cel de-al doilea termen prin care sunt denumiţi ***balaurii,*** are, de asemenea, o etimologie incertă. Cuvântul ***bală*** este regăsit şi în aromână şi este, după cum arată P. Papahagi, „termen cu care se poreclesc copiii pentru a arăta că cineva este bălos”[10]. O posibilă origine ar fi cea autohtonă. Gr. Brâncuş arată că „românescul ***bală*** şi albanezul ***bollë*** duc spre un etimon comun, deşi ne-am aştepta în română la o formă cu ***r*** în loc de ***l***”[11]. Concluzia sa este că ***balaur*** trebuie pus în legătură etimologică cu ***bală***, prin urmare cu rădăcina i.-e. ****bhel-*** „a se umfla, a fi plin”. Aceeaşi ipoteză este susţinută de I. Evseev, care aduce în sprijinul afirmaţiilor sale o foarte cunoscută numărătoare pentru copii: „***Ala, bala***/ Portocala/ Ce-ai mâncat/ De te-ai umflat?/ Şapte pite/ Ş-un pitoi/ Ş-un găvan/ De usturoi.” Cuvântul ***portocală*** ar fi de fapt o inovaţie lexicală, care a modificat cuvintele iniţiale „poartă calea” (v. şi „Halea – Malea/ Încotro ţi-e calea?”). „Textul numărătorii în care se invocă acest personaj mitic”, arata Evseev, „subliniază tocmai ideea tumefierii corpului ***balaurului*** în urma consumului excesiv de ofrande rituale”[12]. Legătura de sens

[8]I. Evseev, *Jocuri tradiţionale de copii,* Ed. Excelsior, Timişoara, 1994, p. 76.
[9] V. Bogrea , în *DROM* p. 822.
[10]P. Papahagi., în *DROM*, p. 839.
[11]Gr. Brâncuş, *op. cit.,* p. 45.
[12]I. Evseev, *op. cit*, p. 68.

BDD-A12949 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:33 UTC)

dintre ***ală*** şi ***bală*** apare în unele expresii populare de tipul „e mai ***ala-bala***?". De cuvântul ***bală*** se leagă întotdeauna ideea unei fiinţe monstruoase şi spurcate. Prin extindere, poporul dă acest nume şi femeilor desfrânate sau murdare, ţigăncilor (un alt sens, de data aceasta figurat, comun cu ***balaur,*** care poate fi şi termen eufemistic pentru „ţigan").

În afara unei posibile etimologii de substrat, pentru termenul ***bală*** s-a indicat etimonul **bale** „salivă spumoasă care curge din gura copiilor când le cresc dinţii, din botul animalelor"(v. *DLR*). **Bală** ar fi, astfel, un singular nou din **bale**, cu originea în credinţele populare despre balele dracilor. La rândul lui, **bale** ar fi un plural analog (după modelul *stea-stele*) al unui singular pierdut ***ba** din latina populară (în limbajul copiilor), a cărui formă reduplicată **baba* ar fi dat it. *bava*, sard. *baa*, sp., port. *baba* (cf. fr.*bave* „bale"). Dacă acceptăm această etimologie şi punem termenii ***bală*** şi ***balaur*** în legătură etimologică, deşi mai greu acceptabilă, ne apropiem de soluţia etimologică propusă de L. Şăineanu (v. ***balaur***) .

După cum s-a văzut, cercetătorii nu au putut ajunge la o concluzie clară asupra originii cuvântului ***balaur***. Se pare că el trebuie pus în legătură etimologică cu ***bală***, deşi sensul acestuia din urmă acoperă doar parţial câmpul semantic al lui ***balaur. Bală*** tinde spre o specializare semantică, fiind folosit în limbajul popular mai ales ca eufemism pentru diavol, adesea fiind complinit prin determinanta adjectivală „spurcată", sau ca tabu pentru *urs, lup, câine* sau alte animale considerate spurcate (v. *DLR*). Sensurile lui ***bală*** se suprapun peste cele ale lui ***balaur*** prin aceea că mai poate denumi, conform *DLR,* animale din poveşti.

Bibliografie

Gr. Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române* Ed. Minerva, Bucureşti, 1984.

I. Evseev, *Jocurile tradiţionale de copii*, Ed. Excelsior, Timişoara, 1994.

A. Gorovei, *Credinţe şi superstiţii ale poporului român*, Academia Română, Bucureşti, 1915.

A. I. Ionescu, *Lingvistică şi mitologie,* Ed. Litera, Bucureşti, 1978.

A. Olteanu, *Metamorfozele sacrului. Dicţionar de mitologie populară*, Ed. Paideia, Bucureşti.

BDD-A12949 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:33 UTC)

I. I. Rusu, *Elemente autohtone în limba română*, Ed. Minerva, Bucureşti, 1987.
L. Şăineanu, *Basmele românilor în comparaţiune cu legendele antice clasice*, Ed. Minerva, Bucureşti.
Candrea-Densusianu (CADE), *Dicţionarul etimologic al limbii române*. *Elementele latine* (*A-Putea*), Bucureşti, 1907-1914.
Candrea, I. A., *Dicţionarul enciclopedic ilustrat,* „Cartea Românească". Partea I *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi*, Bucureşti, 1931.
Cihac, A. de, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane. Elements slaves, magyares, turcs, grecs-modernes et albanais***,** 2 vol., Francfort s/M–Berlin–Bucureşti, 1870-1879.
Ciorănescu*,* Alexandru, *Dicţionarul etimologic al limbii române,* Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2007.
Dicţionarul explicativ al limbii române, Editura Academiei, Bucureşti, 1998.
Dicţionarul limbii române contemporane, I-IV, Ed. Academiei, Bucureşti, 1955-1957.
Dicţionarul limbii române moderne, Editura Academiei, Bucureşti, 1958.

Abrevieri

DA – *Dicţionarul limbii române*, Editura Academiei, Bucureşti, 1913-1969.
DEX– *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Institutul de Lingvistică, Editura Academiei, Bucureşti, 1998.
DER – Alexandru Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2007.
DLR – *Dicţionarul limbii române*, Editura Academiei, Bucureşti, 1969 ş.u.
DLRM – *Dicţionarul limbii române moderne*, Institul de Lingvistică, Editura Academiei, Bucureşti, 1958.
DROM – „Dacoromania".
EMR – *Etymologicum Magnum Romaniae.*

SOME ETYMOLOGICAL CONSIDERATIONS REGARDING THE WORD "DRAGON"

Abstract

Keywords: etymology, dragon, autochthonous words, folklore, popular beliefs

One of the most complicated task of the Romanian etymology is to follow the history of the autochthonous words that are part of our vocabulary. Among these words, the word *balaur* (dragon) is fascinating not only by its story, but, also, by the mysterious legends and fairy-tales which evoke the world of the dragons in the Romanian mythology. The etymologic variants for this word are diverse and intricate.

BDD-A12949 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:33 UTC)